

УДК 613.656

ГОЛОВНІ НАПРЯМИ ЗУСИЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ САНІТАРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СВІТОВОГО ОКЕАНУ

Кузнєцов О.В.

Український НДІ медицини транспорту, м. Одеса

Ключові слова: *світовий океан, водний транспорт, санітарно-екологічний моніторинг*

Відомо, що планета Земля є водною планетою, так як її поверхня на 2/3 вкрита Світовим океаном, не враховуючи річок, озер, болот.

Попередження забруднення навколишнього середовища морським і річковим транспортом є однією з першочергових задач людства. Тому екологічне благополуччя водяного середовища є визначальним фактором життєзабезпечення біологічного середовища на Землі в цілому.

За оцінками ЮНЕСКО, до 2025 року мирові запаси прісної води в переліку на одного мешканця планети зменшаться на 30%, більше половини мешканців планети будуть знаходитися у так званому «водному стресі».

Щорічно підприємствами комунально-побутового господарства скидається у Чорне море понад 33,8 тис. тон азоту, 2,6 тис. тон фосфору, 24,1 тис. тон нафтопродуктів. Також, щороку з водами річок Дунаю, Дніпра, Дністра та інших річок України до Чорного моря надходить понад 653 тис. тон завислих речовин, 8 тис. тон органічних речовин, близько 1900 тон азоту та 1200 тон фосфору, що складає біля 80% від загального об'єму скидаємих у море речовин [3].

До Світового океану щорічно потрапляють мільйони тон нафти, до 50% пестицидів, які використовуються в сільському господарстві, транспортні засоби забруднюють скидами твердих відходів, м'яких матеріалів, рідких отруйних і радіоактивних речовин, синтетичних відходів, промислових, побутових, судових відходів [1, 2].

Задачі з екологічної безпеки на-

вколишнього середовища, в тому числі й морського, можуть бути вирішені:

1. Шляхом складання нормативно-правової бази для захисту навколишнього середовища і створення відповідних державних структур, які будуть забезпечувати їх виконання;
2. Шляхом організації науково-технічних умов утворення нових систем очисних споруд і технологій, направлених на зменшення їх викидів;
3. Шляхом проведення санітарно-екологічного моніторингового контролю для здійснення науково-обґрунтованого прогнозування екологічних наслідків і прийняття організаційно-управлінських рішень по зменшенню антропогенного забруднення середовища і раціонального використання, охорони і відновленню ресурсів морських акваторій і прісноводних водоймищ.

З метою поліпшення санітарно-екологічного стану на водному транспорті України ДП Український НДІ медицини транспорту і Південний НДІ морського флоту розробили проект «Комплекс збирання й переробки твердих відходів (побутового сміття з суден і об'єктів порту)». Техніко-економічне обґрунтування в разі упровадження проекту крім екологічного ефекту, дає суттєвий економічний прибуток. В співдружності з проектно-конструкторськими колективами України і Росії, науковими установами Польщі були проведені багато численні дослідження ефективності роботи санітарної техніки для очистки і знезаражування господарсько-побутових і фекальних вод:

- очисна станція «ЕОС» - автоматизо-

вана установка електрохімічної обробки стоків встановлена на багатотоннажних суднах;

- морська очисна станція «МОС» - біологічного принципу дії з занурювальною системою аеротенку - підприємство «Варма» (Польща) і інш.

Внаслідок проведених досліджень розроблений принципово новий засіб доочищення нафтовмісних вод за допомогою мікробів-деструкторів роду *Pseudomonas*, апробований у стендових умовах. Даний принцип доочищення використали під час створення експериментальної двухступенової установки, яка забезпечує зниження вмісту нафтопродуктів у л'яльних водах з 20-25 мг/дм³ до 0,5-1 мг/дм³.

Пропозиції ДП Український НДІ медицини транспорту МОЗ України за висновком центру АН України включені до плану реконструкції портів причорноморських міст. Авторський пріоритет в області селекції активних штамів *Pseudomonas* зареєстрований у музеї живих культур УкрНДІ мікробіології і вірусології.

Для вирішення екологічної проблеми оздоровлення прибережних вод на пріоритетній підставі розроблений оригінальний пристрій, захищений авторським патентом, принцип дії якого заснований на використанні енергії хвиль. Його застосування потрібно в місцях прибережного відпочинку населення: пляжах, лиманах, лагунах, де накопичується значна кількість патогенів.

Під час здійснення науково-технічних програм проведена модернізація низки існуючих технологій і природоохоронного обладнання: приставка для безреагентного знезаражування рідин; біохімічний засіб очистки стічних вод, заснований на застосуванні препарату сухих мікроорганізмів активного мулу для прискореного запуску і ефективної роботи компактних пристроїв на суд-

нах; дозатори для дезінфекційної і дезодоруючої рідин; занурювана система для аеротенку біопристроїв (нова модернізація оформлюється патентом); пристрій для розділення рідкої фракції; автоматизована станція очищення господарсько-побутових і промислових стоків [5].

Розроблений ДП Український НДІ медицини транспорту МОЗ України пристрій мікробіологічного контролю стану мікрофлори мулів у системах біологічного очищення стічних вод, який дає змогу експонувати пластини обростання в аеропортах СБО. Пристрій призначений для оцінки ефективності якості мулів на технологічних етапах їх формування під час експлуатації станцій.

Проведена гігієнічна регламентація енергозберігаючої технології очищення і доочищення стічних вод від завислих органічних речовин і мікроорганізмів, заснована на застосуванні коагулянтів, відходів виробництва. Вивчені сплави хлораторів титано-магнієвого виробництва КШК, синтезованого з використанням соляно-кислих розчинів фракції дистиляції тетрахлориду титану і червоного шламу ЗАТ «НГЗ» (відношення $Ti : t (Fe, Al) = 1:10$). Застосування відходів аніліно-фарбового виробництва (низькоосновний кислий оксидоклорид алюмінію (ОХА) з вмістом 10% активної речовини по А1203 забезпечує стійке очищення стічних вод промислових підприємств, знижує екологічне навантаження і є економічно вигідним препаратом.

Встановлено, що судна мирового флоту щорічно перевозять в різні прибережні райони світового океану близько 10 мільярдів тон водяного баласту і нерідко з заболочених прибережних районів, які містять сотні видів гідробионтів, здібних виживати в рейсових умовах тривалістю кілька місяців. Негативний вплив таких інтродукцій було проілюстровано виявленням у 80-х роках обростаючої євразійської мідії «Зеб-

ра» в Великих озерах, отруйного японського дінофлагеляту у Австралії і хижої північноамериканської ксенофори у Чорному морі.

Крім того, світова тенденція розвитку пасажирського флоту передбачає створення «плавучих островів» з пасажиромісткістю до 10000 чоловік і більше. Ці обставини повертають нас до концепції створення плавучих суден-заводів з опріснення морської води, яку більш ніж 10 років тому розробив професор В.Ф.Коваленко.

Епідеміологічна небезпека водяного баласту і вірогідність його контамінації збудниками інфекційних захворювань підтверджена спостереженнями Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я. Так пандемія холери (1961-1991 рр.), яка почалася зі східної частини острова Сулавесі (Індонезія), пов'язана з судноплаванням. Встановлений зв'язок епідемії холери, яка почалася на узбережжі Перу, з кількома портами латинської Америки, що свідчить про її розповсюдження морськими суднами.

У листопаді 1991 р., червні 1992 р. у США були виявлені збудники холери у водяному баласті суден, що приходили з Південної Америки. Це стало причиною утвердження відповідної міжнародної програми досліджень.

В процесі проведення експериментальних досліджень Українським НДІ медицини транспорту вперше були регламентовані основні санітарно-екологічні критерії оцінки рівнів забруднення баластних вод і осадків.

Для зменшення ризику індуціювання водяного середовища суднами Українським НДІ медицини транспорту і Південним НДІ морського флоту розроблена система знезаражування водяного баласту шляхом використання озону (в межах 2-6 г/м³).

В зв'язку з вступом в силу Додатку VI МАРПОЛ 73/78 з поступового посилення норм граничного вмісту NO_x і SO_x у вихлопних газах енергетичної ус-

тановки морських суден актуальними залишаються результати науково-дослідних робіт двадцятирічної давнини Одеської національної морської академії по паливопідготовці, пов'язаної з її гомогенізацією, додаванням води одночасно з подачею палива у камеру згорання, H₂O/води і H₂/водню разом з подачею повітря. Промислове застосування цих методів, наприклад, фінською компанією Wartsila NSD на середньооборотних двигунах, дало можливість зменшити кількість окислів азоту на 50-60% під час вприскування H₂O паралельно з паливом і на 20-30% під час використання методу емульсифікування H₂O з паливом, який застосовують у системах звичайного вприскування.

Дослідження з гомогенізації важкого палива, проведені на судах, підтвердили глибокі структурні зміни в молекулярному складі вуглеводнів, збільшення ступені дисперсності асфальтенів, курбетів, карбоїдів.

Розробка і застосування різних типів гомогенізаторів дозволить зменшити в'язкість мазуту на 20%, а твердість до 3%. Ці властивості гомогенізованого палива зберігаються достатньо тривалий час, а подрібнення остаточних фракцій веде до значного скорочення горючої частки палива, яка раніше після сепарації видаляється у вигляді нафтошламу.

Нові технології паливопідготовки на судах для змішування, гомогенізації, приготування високодисперсних водоналивних з вмістом H₂O до 17-20% і водне паливних емульсій приводить до зниження розходу палива до 12%, зменшенню окислів азоту на 30-37%, сірчаного ангідриду SO₂ і сірководню H₂S на 50% і повної відсутності вуглеводнів, що не згоріли. Тепер вивчається можливість очищення вихлопних газів за допомогою скрубєрів на основі тонкого розпилення H₂O і надійних каталітичних реакторів, які знижують вміст NO_x до 99%; CH/CO - до 90% і сажі - до 40%.

У севастопольському національному технічному університеті закінчені дослідження по модернізації систем для очищення нафтовмісних вод шляхом виключення другорядного емульгування переведенням сепаратора на вакуумний режим, що дало можливість знизити нафтовміст у воді на виході установки у 1,5-2 рази, що забезпечує міжнародний норматив (до 5 млн^{-1}) при початковій концентрації емульсії до 250×10^{-1} .

Національним університетом кораблебудування ім. Адмірала Макарова розроблені і успішно використовуються установки для утилізації відходів з термопластмас і здобуванню з них дизельного і твердого пального.

Враховуючи весь час зростаюче використання енергії у світі, розглядається можливість будівництва плавзаводів, які будуть робити по даній технології, в зв'язку з чим задача санітарно-епідеміологічної служби своєчасно включитися по розділу попереднього санітарного надзору на етапі їх проектно-конструкторських розробок, так як за такими суднами-заводами або міні заводами на пасажирських суднах майбутнє [7].

Проблему визначення ролі людини в його антропогенному впливі на навколишнє середовище потрібно вирішувати вже зараз, тому що від цього залежить майбутнє існування всього людства.

Література

1. Ланский Д.Н., Раскин Б.М., Алфимов Н.Н. Санитарная охрана моря / Москва, 1978. - 165 с.
2. Сиденко В.П., Войтенко А.М. К вопросу защиты экосистемы прибрежных вод Черного моря // Сб. научн. статей ОЦЗНТИ., Одесса, 1998. - С. 37-40.
3. Лихачев С.А. Экологические проблемы Черного моря // Сб. научн. статей ОЦЗНТИ., Одесса, 2006. - С. 122-129.
4. Сиденко В.П., Войтенко А.М., Кузнецов А.В. Эколого-санитарные стандарты безопасности мореплавания // Одесса: Феникс, 2004. - 55 с.
5. Кунупаров С.М. Предотвращение загрязнения моря судами. // «Морской транспорт», 1979. - 336 с.
6. Сиденко В.П., Войтенко А.М., Кузнецов А.В. // Санитарная охрана морской среды, проблемы и пути решения // «Актуальные проблемы транспортной медицины, 2006 - №3 (5) -С. 108-115.
7. Голиков В.А., Голиков В.В. Экологические аспекты безопасности мореплавания // Сб. научн. статей ОЦЗНТИ., Одесса, 2006. - С. 53-56.

Резюме

ГЛАВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УСИЛИЙ УКРАИНСКИХ УЧЕНЫХ В РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ САНИТАРНО ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МИРОВОГО ОКЕАНА

Кузнецов А.В.

Рассмотрены основные достижения украинских ученых по предотвращению антропогенного загрязнения мирового океана.

Summary

MAIN DIRECTIONS OF EFFORTS OF UKRAINIAN SCIENTISTS IN DECISION OF PROBLEMS SANITARY AND ECOLOGICAL SAFETY OF WORLD OCEAN

Kuznetsov A. V.

Basic achievements of the Ukrainian scientists are considered on prevention of anthropogenic contamination of world ocean.

Впервые поступила в редакцию 18.11.2009 г. Рекомендована к печати на заседании редакционной коллегии после рецензирования